
H A B E R L E R

Türk Dünyası Alf Grannes'in Ölümüyle Büyük Bir Dostunu Yitirdi

Tarih 3 Nisan 2000. Telefon çaldı. Oslo Üniversitesi hocalarından Prof. Dr. Kjetil R. Hauge: "Alf'ı yitirdik, dün vefat etti", diyerek acı haberi bildirdi. Bundan bir hafta önce Karaçay Türklerinden olan hanımı Bergen'den beni aramış ve uzun bir telefon görüşmemiz olmuştu. "Alf sizi merak ediyor, rahatsız olduğunuzu çok üzüyor, sizi aramamı çok ısrar etti" dedi. Alf Grannes'in yatağı başından telefon ettiğini, telefonda konuşmalarımızı kendisinin de duyduğunu söylüyordu hanımı. Bir hafta sonra da Grannes'in hayata gözlerini yumduğu haberi geldi.

Alf Grannes'i nereden tanıyordum?

-Eserlerinden biliyordum ünlü bilim adamını, özellikle de Türk-Bulgar dil ilişkileri konusunda yazdığı yazılarından. Bulgaristan'a gelmişti. 23 Mayıs-3 Haziran 1981 tarihlerinde Sofya'da, Sofya Üniversitesi salonlarında düzenlenen Birinci Uluslar Arası Bulgaroloji Kongresine "Loan compounds in Bulgarian reflecting three types of Turkish izafet-constructions" başlıklı bildirisiyle katılmıştı.

Yıllar geçti. Bulgaristan Türkünün göç kaderi bizleri de bulmuş, 1989 Büyük Göçünde felek bizleri de alıp Türkiye'ye getirmişti.

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde öğretim üyesi olarak çalışıyordum. Günün birinde Fakülte adresime bir mektup geldi, Norveç'tendi. Alf Grannes ve Kjetil R. Hauge "Bulgarcada Türkçe Kelimeler Sözlüğü" konulu bir projeye katılmamı teklif ediyorlardı.

Tanışamamız, yakınlaşmamız böyle oldu, çalışmalarımız böyle başladı. Sofya'da Bulgar Bilimler Akademisi Bulgar Dili Enstitüsünde araştırmalarımızı sürdürdüğümüz günlerde Prof. Dr. Kjetil R. Hauge bana bilgisayara yüklenmiş

* Alf Grannes, Kjetil R. Hauge, Hayriye Süleymanoğlu: A Dictionary of Turkisms in Bulgarian. Novus forlag – Instituttet for Sammenlignende Kulturforskning Oslo – 2002.

** *Russian Linguistics* 25: 421-423, 2001.

özel program üzerinde nasıl çalışmam gerektiğini öğretiyor, Alf Grannes de program özelliklerini çok çabuk benimseyebildiğimi söyleyerek bana cesaret veriyordu. Bulgar Dili Enstitüsünde projemizle ilgili bir de toplantı düzenlenmişti. Katılım çok büyüktü ve Sofya dışındaki üniversitelerden de gelen öğretim üyeleri vardı. A. Grannes, proje çalışmalarımızı tanıtarak Türk-Bulgar dil ilişkileri konusunda her türlü soruya bilim gerçeklerinin gerektirdiği bir biçimde cevap vermişti.

Aylar birbirini takip ediyor, hastalığı bir türlü rahatına bırakmıyordu Alf Grannes'i. Bu durumunda da yine bilgisayarının başındaydı. Sözlük artık tamamlanmak üzereydi. Ben Norveç'ten döner dönmez beklenmedik bir rahatsızlık geçirdim. Yapılacak daha işler vardı. Bir süre her şey arkadaşımız K. Hauge'ye kaldı, çalışmaları tek başına sürdürüyordu büyük bir sabır ve insanlık duygusuyla.

Türkiye'de onu seven çok dostları vardı. Sözlük üzerinde çalışmalarımıza Ankara'da devam ettiğimiz günlerde Türk Dil Kurumu bize mekân vermiş, her türlü çalışma koşulları sağlamıştı. Yıllarca birlikte hazırladığımız "Bulgarcada Türkçe Kelimeler Sözlüğü" artık yayımlanmış bulunuyor. *Ne yazık ki Grannes bu günü bekleyemedi, büyük bir emeğin ürünü olan bu eseri yayımlanmış olarak görmek Grannes'e nasip olmadı.

Slavistik ve Türkoloji bilimlerine hizmetlerde bulunan Alf Grannes'in ölümü dolayısıyla yazılmış yazılardan birini hep birlikte okuyalım:

IN MEMORIAM**

ALF GRANNES

Vadim Borisoviç Krisko

RUS BİLİMLER AKADEMİSİ

"V. V. Vinogradov" Rus Dili Enstitüsü

Moskova

Norveç'in Bergen Üniversitesi profesörlerinden Alf Grannes'in ölümünü bildiren acı haber Moskova'ya ulaştı. İnce bir filolojik yaklaşımın matematik bilimleriyle başarılarıyla birleştirilmesinde örnek olacak ve bu alanda uzun zaman daha önemini koruyacak eserlerin müellifi, önde gelen İskandinav Slavistlerinden biri vefat etti.

Alf Grannes 1936 yılında küçük bir liman kenti olan Stawanger'de doğdu ve kendisini yarı şaka, yarı ciddi sıradan bir Norveç çocuğı olarak nitelendiriyordu. Fakat bu gerçek aristokratın ruhunu, kusursuz davranışlı bu insanı her tanıyan, Norveç'te çoktandır kaldırılmış asilzadelığın, modası geçmiş bir mütevazi nazikliğin her şeye rağmen hala var olduğunu düşünebiliyordu.

Geleceğin bilim adamının üniversite yılları Oslo'da geçmiştir. Burada Christian Stang'dan ders dinlemenin mutluluğunu yaşamış, Paris'te Yezidiler koleji gibi böylesine ekzotik kurumlardan birinde okumuş, Leningrat'ta da Rusçasını geliştirmiştir. 1971 yılından sonra Grannes Bergen Üniversitesinde çalıştı. 1988'den sonra da burada Rus Enstitüsü Profesörü görevinde bulundu. Öğreniminin daha son sınıflarındayken Grannes'te Rus dili tarihinin dönüm noktası olan döneme ilgisi kristalize olmuştur. Doktora tezi de XVIII. yüzyıl Rus komedilerindeki halk dili ve diyalekt unsurlarına hasredilmiştir (Grannes 1974; Grannes 1998) ve bu eser günümüze kadar bu alanda tek bir monografik araştırma olarak kalmıştır. Aydınlik yüzyılının genel itibarıyla hemen hemen tüm Rus dramaturglarının sağlığında yapılmış yayınlarından alınan muazzam faktolojik malzeme temeline dayanarak, geleceğin yazı diline bir zemin oluşturacak yeni Rus edebiyatının bu türünde araştırmacı "aşığı üslubun" benimsenmesi sürecini izlemiştir.

Ancak, çoğu Avrupa Slavistlerinde de olduğu gibi, bu bilim adamı da hiç bir zaman tek bir dil alanına kapanmamıştır: o, aynı zamanda Bulgar dilinin büyük bir araştırmacısı olarak da bilinmektedir, çağdaş Bulgar dilinde Türkçe kökenli alıntıları araştıran bir araştırmacı olarak da ünlüdür (Bk.: Grannes 1996). Grannes'in bir sıra makalesinde türlü Slav dillerindeki tipolojik benzerlikler olayı ele alınmaktadır; uzun zaman onun dikkatinin merkezinde morfosentaks sorunları bulunmuştur: örneğin, canlı varlık isimlerinin eski ve yeni biçimlerinin değişimi, -i hali ile enstrümantal halin rekabeti, hatta yüklem tümleçlerinde sıfatın tam ve kısaltılmış biçimleri vb. Konular araştırmacıyı ilgilendirmiştir (Bk.: Grannes 1998). Grannes'in yaratıcılığının daha bir özelliğı de titiz istatistik yöntemlerin tarihi dilciliğe kazandırmasıdır. Sonunda şunu da belirtmeden geçmemeliyiz – kuşkusuz, ailevî nedenlerin etkisinden dolayı olmalıdır ki bilgin temiz (net) "Sovyetolojiye" de borçlu kalmamış – Kafkas ve Orta Asya Türklerinin alın yazısını araştırmıştır (Bk.: örneğin, Grannes 1999).

Ne yazık ki bir ülkenin diline hasredilmiş Grannes'in araştırmalarının büyük bir bölümü, özellikle de makaleleri bu ülkede az bilinmektedir: Norveçli Slavistin sık sık yayınlandığı *Russian Linguistic* dergisi uzun yıllar özel koruma altında (eksik bir hâlde) bulunuyordu, diğer uluslar arası yayınlar da Sovyet kütüphanelerinin çoğuna gelmiyordu ve böyle yayınlar Rus kütüphanelerine

şimdi de gelmiyor. Daha 1987 yılında “perestroykanın” doruk noktasına eriştiği bir dönemde komşu bir bölgenin profesörünü Letonya Üniversitesinde ders okutmak üzere davet edilmesi girişimleri de başarısız sonuçlanmıştı, çünkü Moskova nedense buna razılık göstermemişti. Ve ancak genel çöküş günlerinde, Nisan 1990 yılında Grannes’in Riga’ya gelmesi sağlanabilmişti; Batının tek bir konuğu olarak dil evrimi sorunları konulu toplantıya katılmış, genel Sovyet tarihinin son toplantısı olan bu forum günlerinde Grannes, XVIII. yüzyılın dili üzerine konferanslar da vermiştir. O yaz günleri mükemmel, gerçekten de güzel geçiyordu ve burada hazır bulunanlar bundan böyle artık hiç bir zaman Sovyetler Birliği toplantılarının yapılmayacağını farkındaydılar. Katılımcılardan biri haklı olarak Baltık bölgesini son kez vizesiz ziyaret etme olanağından yararlanarak toplantılarımıza gelenlerin, ülkedeki tarihi Slavistiğin en seçkinlerinin toplandığı bu oturumlarını “veba zamanında bir eğlence” olarak nitelendirmişti. Ülkemizin kaderi her nekadarkı artık açıkça ölçülüp biçilmişse de, Alf Grannes’in hayatındaki korkunç dönüm noktası hakkında hiçbir şey herhangi bir belirti vermiyordu.

Birkaç ay geçti ve dağcı olan büyük oğlu dağlarda öldü. Bu bilim adamının bundan sonraki tüm çalışmaları, kendini bilimsel yaratıcılıkta unutturarak, her şeyden önce mutsuzluktan, bahtsızlıktan bir kaçış denemesidir. Grannes, hayatının başlıca yapıtına - ≤Bulgarcada Türkçe Kelimeler Sözlüğü≤’ne çalışmalarını yoğunlaştırmıştı.

Ancak bu eseri tamamlamak ona nasip olmadı. Sinir sistemini tahrip eden dehşet verici korkunç hastalık dört yıl kadar bir süre içinde önce onu konuşmasından, sonra sol kolundan, daha sonra yürüme kabiliyetinden ve nihayet de nefesinden yoksun bıraktı. 1997 yılının kışında Rus ve Slav dilciliği konulu seçilmiş eserler cildini artık tek başına redakte edemiyordu. Bunlar B. A. Uspenski’nin girişimiyle Moskova’da yayımlandı (Grannes 1998). Bu kitap Grannes’in Rus dilciliğine ilişkin önemli eserlerini içermektedir – komediler diline dair monografisi ve morfosentaks konulu makaleleri (Bk.: Babayev’in değerlendirmesi 1999; Breuillard 1999). Böylece Rus dili uzmanı Grannes kendi ifadesiyle, “Rusya’ya evine” dönmüş oldu (Grannes 1998, 3).

Daha 1999 yılının ilkbaharında, bu satırların yazarı, Alf Grannes’in daveti üzere Bergen Üniversitesinde ders okuduğu günlerde, Profesör tüm zamanını bilgisayarın başında geçiriyor ve bir eliyle de özel desteğe dayanarak, sözlüğün metnini yazıyor, üniversite ve doktora öğrencileriyle elektronik posta yazışmalarını sürdürüyor, Üniversitede Bölümü yönetiyordu. Bu insanın cesareti, erkeğe bu duruma dayanması hayret vericiydi – ama hastalık da ilerliyordu.

Yeni bir bin yılın başında Slavistik bilimi, eski ordusundan bir sıra temsilcisini yitirdi. Linda Sadnik ve Rudolf Eitzetmüller, Gerta Hütl-Folter ve Nikita İliç Tolstoy, Samoil Borisoviç Bernşteyn ve Adam Evgeniyeviç Suprun gibi isimler arasında, bilim var oldukça Alf Grannes'in de adı şükranla anılacaktır.

Kaynakça

Babeva, E. E., (1999) (Değerlendirme) Grannes 1998, Voprosiy yazıkoznaniya, vıp. 1, 165- 170.

Grannes, A., (1998), İzbranniye trudiy po russkomu yazıkoznaniyu, Moskva.

Breuillard, J. (1999), (Değerlendirme) Grannes 1998, Revue des etudes slaves LXXI (2), 508 – 513.

Grannes, A., (1974), Prostoreçiye i dialektniye elementiy v yazıke russkoy komedii XVIII veka, Bergen - Oslo – Tromso.

Grannes, A., 1996: Turco-Bulgarica: Articles in English and French concerning Turkish influence on Bulgarian, Wiesbaden.

Grannes, A., (1999), “Les individus de nationalite caucasienne”, *Slavica Occitania*, 8, 173 – 196.

Rusçadan çeviren: Hayriye Süleymanoğlu Yenisoy